

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه شهید چمران اهواز

دانشکده حقوق

پایان نامه کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم شناسی

عنوان:

قمار و شرط بندی اینترنتی در حقوق جزای ایران

استاد راهنما:

دکتر زهرا ساعدی

استاد مشاور:

دکتر حسین ایزدی

نگارنده:

علی طاوسی چگنی

اسفند ۱۴۰۰

تقدیم به پدرم که زندگی را از دستانش،

و مادرم که محبت را از نگاهش آموختم

سپاس به درگاه ایزدمنان که به لطف و رحمت خود به مخلوقاتش قدرت اندیشه و تفحص بخشید و راه ترقی و پیشرفت را فراسوی آنان گشود و با اعطای برکات خود توفیق چیدن خوشه‌ای از خرمن علم را به بنده حقیرش عطا فرمود.

ضمن قدردانی و سپاس از زحمات بی‌شائبه خانم دکتر زهرا ساعدی که با راهنمایی‌های ارزشمند و پر ارج آموخته‌های خویش را چون چراغی فراروی من نهادند، در اینجا لازم می‌دانم که از زحمات استاد گرانقدر جناب آقای دکتر حسین ایزدی که با دقت نظر عالمانه در تدوین این مجموعه یاریم نمودند تشکر و قدردانی نمایم.

چکیده

پدیده شوم قمار، بخت آزمایی و شرط بندی از قرن‌ها پیش همواره به عنوان یک معضل اجتماعی و اقتصادی مطرح بوده است و با تحریک حس طمع ورزی و بلندپروازی انسان‌ها عده کثیری از آن‌ها به ویژه جوانان که به گمان خود می‌خواهند راه صد ساله را یک شبه طی نمایند را در این بلای خانمان سوز گرفتار کرده و بعضاً به نابودی کشانده است. به همین لحاظ از صدر اسلام، شرع مقدس در کنار تحریم مسکرات و بت پرستی، قماربازی و شرط بندی را نیز تحریم نمود است. بر این اساس در قوانین کیفری جمهوری اسلامی ایران نیز، به موجب مواد ۷۰۵ تا ۷۱۱ از کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی - تعزیرات و مجازات های باز دارنده مصوب ۱۳۷۵، موضوع قماربازی، خرید و فروش آلات قمار، دایر کردن قمارخانه و هرگونه مساعدت و معاونت در ارتکاب این افعال را جرم انگاری گردیده است. اما امروزه با پیشرفت تکنولوژی و فناوری های نوین ارتباطی، این جرایم نیز از شیوه های سنتی خود در قالب آلات قمار خارج شده و در فضای مجازی با سامانه های رایانه ای شبیه سازی شده است به نحوی که بسیار متنوع و سهل الوصول تر از قمار سنتی، بدون نیاز به مکان مشخص و محدودیت های جغرافیایی، در سطح بسیار گسترده تری اقشار مختلف جامعه و به ویژه جوانان را اسیر این سوداگری و فعالیت شیطانی نموده است و علاوه بر ورود آسیب های کلان اقتصادی، موجب از هم گسیختگی و فروپاشی خانواده ها و بروز یک پدیده شوم فرهنگی شده است. قانون فعلی در خصوص «قمار آنلاین» دارای ابهام است و از سوی دیگر در خصوص «شرط بندی» و «بخت آزمایی» که هر کدام علی رغم مشابهت‌ها، تفاوت‌های ماهوی دارند نیز جرم انگاری نشده است. در نهایت مجلس شورای اسلامی برای جبران این خلاء اقدام به تصویب ماده واحده ای در خصوص قمار و شرط بندی اینترنتی نمود. در این تحقیق به بررسی معنا و مفهوم قمار و شرط بندی اینترنتی، رویکرد حقوق کیفری ایران در خصوص آن و اینکه قمار و شرط بندی اینترنتی چه مواردی را شامل می‌شود خواهیم پرداخت.

واژگان کلیدی: قمار، شرط بندی، اینترنت، حقوق کیفری.

فهرست مطالب

عنوان

صفحه

مقدمه	۱
الف) بیان مسأله	۱
ب) اهمیت و ضرورت تحقیق	۲
ج) پیشینه تحقیق	۲
د) سؤالات تحقیق	۳
ه) اهداف تحقیق	۳
و) نوع و روش تحقیق	۳
ز) ساختار تحقیق	۴
فصل اول- کلیات	۵
گفتار اول: تعاریف و مفاهیم مقدماتی	۶
بند اول: جرم	۶
بند دوم: قمار	۶
بند سوم: شرط بندی اینترنتی	۸
بند چهارم: بازی های آنلاین	۹
گفتار دوم: بازی و قمار در فرآیند تحول دیجیتال	۹
بند اول: مفهوم شناسی بازی دیجیتال	۹
بند دوم: قمار بازی دیجیتال	۱۰
گفتار سوم: حکم شناسی قماربازی دیجیتال	۱۱
بند اول: بازی و قمار در فقه	۱۱
بند دوم: قمار و شرط بندی اینترنتی در حقوق ایران	۱۳
الف: رویه قضایی	۱۷
ب: ارزیابی دیدگاه ها و نظر نهایی	۱۹
گفتار چهارم: تاریخچه جرم انگاری قمار و شرط بندی و مبانی آن	۲۴
بند اول: تاریخچه جرم انگاری قمار و شرط بندی	۲۴

۲۵	بند دوم: تحولات جرم انگاری قمار در ایران
۲۸	بند سوم: مبانی جرم انگاری
۲۹	الف: مبانی شرعی
۲۹	۱- حرمت اکل مال به باطل
۳۰	۲- حرمت تعاون بر اثم
۳۱	۳- حرام بودن مقدمه حرام
۳۱	ب: مبانی عقلی
۳۲	۱ - قمار و شرط بندی و نقض قواعد اخلاقی
۳۳	۲ - قمار و شرط بندی و ایراد ضرر به دیگران
۳۳	۳- قمار و شرط بندی و پدرسالاری حقوقی
۳۵	فصل دوم- تحلیل ارکان جرم قمار و شرط بندی اینترنتی
۳۶	گفتار اول: دانرکردن قمارخانه مجازی
۳۶	بند اول: عنصر قانونی
۳۸	بند دوم: عنصر مادی
۳۹	بند سوم: عنصر معنوی
۴۰	گفتار دوم: تبلیغ و دعوت به قمار اینترنتی
۴۰	بند اول: عنصر قانونی
۴۰	بند دوم: عنصر مادی
۴۱	بند سوم: عنصر معنوی
	گفتار سوم: تحلیل طرح ماده واحده اصلاح مواد ۷۰۵ تا ۷۱۱ کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی
۴۱	بند اول: مقایسه و تحلیل مواد ۷۰۵ الی ۷۱۱ کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی ۱۳۷۵
۴۵	با طرح مجلس شورای اسلامی
۴۵	الف - بررسی ماده ۷۰۵
۵۱	ب - بررسی ماده ۷۰۶
۵۲	ج - بررسی ماده ۷۰۷
۵۳	د - بررسی ماده ۷۰۸
۵۴	ه - بررسی ماده ۷۰۹

۵۴	و - بررسی ماده ۷۱۰
۵۵	ز - بررسی ماده ۷۱۱
۵۵	بند دوم: بررسی مزایا و معایب ماده واحده مجلس شورای اسلامی
۵۶	الف- ویژگی های مثبت ماده واحده
۵۷	ب- ایرادات ماده واحده و پیشنهادات اصلاحی
۵۸	فصل سوم- بررسی آثار و پیامدهای قمار و شرط بندی
۵۹	گفتار اول: شیوه های قمار و شرط بندی و مشارکت کنندگان در آنها
۵۹	بند اول: شیوه های مختلف قمار و شرط بندی در ایران
۶۰	بند دوم: نقش های مشارکت کنندگان در فرایند قمار و شرط بندی
۶۲	گفتار دوم: قمار بازان، شرط بندها و آثار و پیامدهای این موضوع بر روی آنان
۶۲	بند اول: انواع قمار بازان و شرط بند ها
۶۳	بند دوم: آثار و پیامدهای اعتیاد به قمار و شرط بندی
۶۵	گفتار سوم: مقابله با قمار و شرط بندی اینترنتی و نهاد های نظارتی مرتبط با آن
۶۵	بند اول: نهاد های نظارتی مرتبط با قمار و شرط بندی اینترنتی
۶۵	الف - معاونت دادستانی کل کشور در امور فضای مجازی
۶۷	ب - پلیس فضای تبادل اطلاعات ناجا
۶۷	ج - بنیاد ملی بازی های رایانه ای
۶۸	بند دوم: راه حل های جلوگیری از قمار و شرط بندی اینترنتی
۶۹	نتیجه گیری و پیشنهادات پژوهش
۶۹	نتیجه گیری
۷۰	پیشنهادات
۷۲	فهرست منابع و ماخذ
۷۳	الف - فارسی
۷۴	ب - عربی
۷۵	ABSTRACT

فهرست جداول
عنوان
صفحه

جدول ۱- ۱ ..... ۲۵۳۸

مقدمه

الف) بیان مسأله

ظهور و افزایش سایت های قمار و شرط بندی در فضای مجازی یکی از معضلاتی است که در چند سال گذشته بسیاری از کشورها با آن مواجه شده اند. بهره مندی راحت و کم هزینه از بسترهای فضای مجازی باعث شده تا مجرمان با استفاده از این موقعیت و با ایجاد یک سایت با موضوعات مختلف و ترغیب و تطمیع افراد به قمار و شرط بندی، درآمد زیادی در این زمینه کسب کنند و در طرف مقابل بسیاری از افراد در این راه پول خود را از دست بدهند. این در حالی است که قانون مجازات اسلامی ایران در خصوص «قمار بازی آنلاین» ابهام دارد و از سوی دیگر از «شرط بندی» و «بخت آزمایی» که هر کدام علی رغم مشابهت‌ها، تفاوت‌های ماهوی دارند نیز سخنی نگفته است. علاوه بر این قرآنی نظیر عبارت «مکان» در نص قانون بر انواع سنتی این جرایم دلالت دارد. این ابهامات و ایضاً سکوت مقنن پس از فراگیر شدن موضوع راه اندازی سایت های قمار و سایت های پیش بینی مسابقات ورزشی منجر به اختلاف نظر هایی عمیق میان حقوقدانان و شکل گیری رویه های قضایی متفاوت در محاکم در خصوص ماهیت این رفتار ها و جرم بودن یا نبودن آنها گردید. عده ایی از قضات با استناد به اصل قانونی بودن جرم و مجازات و تفسیر مضیق قوانین کیفری و ایضاً برخی استفتائات فقهی که قمار یا شرط بندی در فضای مجازی را مشمول قمار ندانسته اند متهمین را تبرئه می نمودند و عده دیگر با این استدلال که اینترنت در واقع وسیله مورد استفاده در قمار بوده و ماهیت آنرا تغییر نمی دهد و ارتکاب قمار با هر وسیله و ابزاری نیز ولو در فضای مجازی و سایت های قمار حسب تصریح ماده ۷۰۵ از کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی - تعزیرات و مجازات های باز دارنده مصوب ۱۳۷۵ ممنوع است، در مقام تطبیق رفتارهای مشابه در فضای مجازی با مواد ۷۰۵ تا ۷۱۱ قانون اخیرالذکر برآمده و حکم بر محکومیت متهمین می دادند؛ این گروه در خصوص شرط بندی بر آن اعتقادند که هرچند قمار تلقی نشود مصداق بارز تحصیل مال از طریق نامشروع و مشمول بند ۲ قانون تشدید مجازات مرتکبان ارتشا، اختلاس و کلاهبرداری است. همه این موارد در کنار خفیف بودن مجازات دست به دست هم داده و موجب شده اند، ایران به کشوری مستعد برای رشد انواع قمارخانه‌های آنلاین و مجازی تبدیل شود به نحوی که گردش مالی این فعالیت نامشروع در کشور به دهها هزار میلیارد تومان بالغ شده و با خروج عواید آن از کشور، علاوه بر معضلات فرهنگی، اجتماعی و صدمات اقتصادی فردی آن، به یکی از عوامل پنهان «اخلال در نظام اقتصادی کشور» نیز تبدیل شود. امروزه این فعالیت نامشروع، به صورت حرفه‌ای و سازمان یافته انجام گرفته و باندهای بزرگ مجرمانه با ایجاد گروه‌های مختلف تبلیغاتی و استخدام و بکارگیری اشخاص تاثیرگذار و مشهور فضای مجازی (سلبریتی) در خارج از کشور از هر ابزاری برای گسترش دامنه فریبکارانه خود استفاده نموده و هر روز شهروندان بیشتری را در این دام مهلك گرفتار می‌کنند. فلذا بررسی رویکرد حقوق جزای ایران در خصوص قمار و شرط بندی اینترنتی، معنا و مفهوم قمار و شرط بندی اینترنتی و ایضاً قابلیت یا عدم قابلیت تطبیق قمار و شرط بندی اینترنتی بر مواد ۷۰۵ تا ۷۱۱ قانون معنونه ضرورت دارد.

ب) اهمیت و ضرورت تحقیق

گسترده‌گی و پیشرفت فضای مجازی مانند سایر دستاوردهای بشر در کنار منافع غیرقابل انکار آن، مشکلات و معایبی نیز ایجاد میکند که بسیاری از این موارد منفی، در اکثر کشورها با عنوان جرایم رایانه‌ای جرم‌انگاری شده‌اند. یکی از استفاده‌های نابجا که موجب اخلال در نظم عمومی و اقتصادی میشود «قمار» و «شرط بندی»‌های اینترنتی است که به شیوه‌های مختلف اعم از مستقل و یا وابسته به یک موضوع دیگر مانند مسابقات ورزشی در حال فراگیر شدن در دنیا است. علی‌رغم جرم‌انگاری این رفتارها در حقوق کیفری اکثر کشورها، در قانون مجازات اسلامی ایران فقط شیوه‌های سنتی و فیزیکی با عناوینی مانند: «قماربازی، خرید و فروش و نگهداری، تولید و توزیع، وارد کردن ابزار قمار و اداره و خدمت در قمارخانه‌ها» جرم‌انگاری گردیده است و درخصوص «قمار بازی آنلاین» با ابهام مواجه است و از سوی دیگر درخصوص «شرط بندی» و «بخت آزمایی» که هر کدام علی‌رغم مشابهت‌ها، تفاوت‌های ماهوی با یکدیگر دارند نیز جرم‌انگاری صورت نگرفته است آن هم در شرایطی که امروزه سودجویان حوزه قمار و شرط بندی ضمن به روز رسانی خود در حال سوء استفاده از خلاء موجود هستند. ضمن اینکه شایسته است قوای سه‌گانه هر چه سریعتر موجبات اجرایی شدن مقررات مرتبط را فراهم آورند در شرایط کنونی و به دلیل گسترش قمار بازی و شرط بندی‌های اینترنتی چه در ارتباط با بازی‌های فیزیکی و چه بازی‌های رایانه‌ای و اینترنتی و فراگیر شدن قمارخانه‌های مجازی و وجود اختلاف نظرها میان حقوقدانان، بررسی ماهیت این دسته از افعال، قانونی بودن یا غیرقانونی بودن آنها از منظر حقوق کیفری و تحلیل بخشنامه دادستان کل کشور خطاب به دادستان‌های کل کشور در راستای ایجاد وحدت رویه درباره سایت‌های قمار و شرط بندی در فضای مجازی و مصوبه اخیر مجلس شورای اسلامی تحت عنوان «ماده واحده اصلاح مواد ۷۰۵ تا ۷۱۱ کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی» ضرورت دارد.

ج) پیشینه تحقیق

۱- محمد دانایی فر، قمار و شرط بندی اینترنتی در حقوق کیفری ایران و انگلستان، پایان نامه کارشناسی ارشد، پیام نور تهران جنوب، ۱۳۹۹، در این تحقیق به شیوه‌ی توصیفی-تحلیلی، مفهوم قمار و شرط بندی اینترنتی در مقایسه با مفهوم سنتی آن مورد بررسی قرار گرفته و به تبیین جایگاه حقوقی این پدیده در حقوق کیفری ایران پرداخته شده است.

۲- زینب پیروند، تحلیل وضعیت شرط بندی در سایت‌های پیش بینی (مورد مطالعه فوتبال)، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تبریز، ۱۳۹۸، در چکیده این تحقیق آمده است که در عصر حاضر ورزش به عرصه ظهور و بازنمایی رفتار، نگرش و ارزش‌های معناداری بدل شده است و به تحلیل وضعیت شرط بندی در سایت‌های پیش بینی به خصوص فوتبال پرداخته است.

۳- حسن ابوالحسینی تحلیلی بر عوامل جرایم الکترونیکی و رایانه‌ای مالی با رویکرد متدولوژی سیستم‌های نرم و نقشه‌شناختی فازی در استان یزد، پایان نامه کارشناسی ارشد،

دانشگاه علم و هنر یزد، ۱۳۹۷، در چکیده این تحقیق آمده است که در این پژوهش سعی میشود که به منظور تحلیل عوامل موثر در بروز و شکل گیری این جرایم در استان یزد مولفه های شروع جرم و انجام جرم و کشف جرم و یا عدم بروز و شکل گیری هر کدام از مولفه ها مورد بررسی قرار میگیرد.

۴- مهدی چگنی و سید احمد موسوی، قمار بازی در فضای مجازی از نظر حقوق کیفری، فصلنامه مجلس و راهبرد، زمستان ۱۳۹۸، در چکیده این مقاله آمده است که در شرایط کنونی و به دلیل گسترش شرط بندی های اینترنتی چه در ارتباط با بازی های فیزیکی و چه بازی های رایانه ای و تأسیس قمارخانه های مجازی، بررسی ماهیت، شرایط و مشروعیت یا عدم مشروعیت این رفتارها از منظر حقوق کیفری و قانونگذاری در این باره امری لازم است. نتایج این پژوهش نشان میدهد که قوانین کیفری ایران مانند ماده نمی تواند قابل تعمیم به قمار اینترنتی باشد و لزوم تدوین قوانین مستقل در این خصوص ضروری به نظر میرسد.

د) سوالات تحقیق

۱- سوال اصلی

رویکرد حقوق کیفری ایران در خصوص قمار و شرط بندی اینترنتی چگونه است؟

۲- سوال های فرعی

۱- معنا و مفهوم قمار و شرط بندی اینترنتی چیست؟

۲- قمار و شرط بندی اینترنتی چه مواردی را شامل می شود؟

ه) اهداف تحقیق

۱- هدف اصلی

بررسی رویکرد حقوق جزای ایران در خصوص قمار و شرط بندی اینترنتی

۲- هدف های فرعی

۱- بررسی معنا و مفهوم قمار و شرط بندی اینترنتی

۲- بررسی مواردی که مشمول قمار و شرط بندی اینترنتی می شود

و) نوع و روش تحقیق

در این تحقیق از روش توصیفی و تحلیلی استفاده شده است. روش گردآوری اطلاعات اسنادی - کتابخانه ای بوده و با جستجو در پایگاه های اطلاعاتی، وب سایت ها، پایگاه های اطلاعاتی و استنادی مانند پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران، مرکز تحقیقات علوم انسانی نور، مرکز تحقیقات علوم انسانی نور (نور) مجله، تبیان، MIG ایران و سایت مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی و پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی و سپس کتابخانه های دیجیتالی مطالب لازم جمع آوری شده و مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است.

در این تحقیق اطلاعات به دو صورت جمع آوری شده است: اول مراجعه به قوانین مربوطه و در ادامه بررسی تطبیقی مقررات موضوعه قمار با واقعیات موجود و قمار و

شرط بندی اینترنتی. روش تجزیه و تحلیل داده ها نیز کیفی بوده چراکه متغیرهای تحقیق کمی نیستند.

ز (ساختار تحقیق

این پایان نامه در سه فصل تنظیم شده است که در فصل اول به کلیات تحقیق و در فصل دوم به تحلیل ارکان قمار و شرط بندی اینترنتی پرداخته شده است که فصل اخیرالذکر شامل چهار گفتار می باشد و در فصل سوم به بررسی آثار و پیامدهای شرط بندی های اینترنتی در سه گفتار پرداخته شده و النهایه در پایان نتیجه گیری صورت گرفته است.

فصل اول- کلیات

گفتار اول: تعاریف و مفاهیم مقدماتی

در این بخش دو بحث کلی مورد بررسی قرار خواهد گرفت، ابتدا به تعریف مفاهیم پرداخته می‌شود و سپس پیشینه بحث مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

بند اول: جرم

در تعریف حقوقی^۱ از جرم آمده است که: «هر چیزی را که دولت، جرم تشخیص بدهد، همان، جرم می‌باشد.» این بدان معنا است که اگر عملی در قانون جزا، تحت عنوان جرم نوشته شده باشد، پس همان عمل، یک عمل مجرمانه به شمار می‌رود (وایت و هینس^۲، ۱۳۸۶: ۲۰).

در حقوق جزای عرفی غالباً بر تعریف که برای جرم آمده است، تکیه می‌شود: جرم، عبارت است از فعلی که قانون، آن را قدغن کرده، یا ترک فعلی که قانون آن را لازم دانسته و بر آن عمل یا ترک، کیفری مقرر داشته است.

عده‌ای از حقوقدانان معتقدند که نقض قانون هر کشوری در اثر عمل خارجی، در صورتی که انجام وظیفه یا اعمال حقیقی آن را تجویز نکند و مستوجب مجازات هم باشد جرم نامیده می‌شود برخی دیگر، هر فعل یا ترک فعلی را که نظم، صلح و آرامش اجتماعی را مختل سازد و قانون نیز برای آن مجازات تعیین کرده باشد، جرم می‌دانند. (علی آبادی، ۱۳۸۶: ۴۸) در ماده ۲ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ در تعریف جرم چنین آمده است: «هر رفتاری اعم از فعل و ترک فعل که در قانون برای آن مجازات تعیین شده است...» این ماده مبین اصل قانونی بودن جرایم و مجازات‌ها می‌باشد. در پایان ذکر این مسئله نیز خالی از لطف نیست که تعریف مذکور تعریفی جامع نمی‌باشد زیرا برای جرم علاوه بر فعل و ترک فعل صور دیگری مانند فعل ناشی از ترک فعل و حالت نیز وجود دارد ولیکن از محل بحث ما خارج می‌باشد.

بند دوم: قمار

در قوانین جزایی تعریفی از قمار نشده است. در فرهنگ دهخدا آمده است: قمار یعنی «هر نوع بازی که در آن شرط کنند شخص برنده از کسی که بازی را باخته، پول یا چیز دیگر بگیرد.» (دهخدا، ۱۳۷۷: ۱۰۶۲)

آنچه در منابع مشهور فقهی موجود در این زمینه مورد بررسی قرار گرفت، دلالت بر آن دارد که آنان به شکل مبسوطی در معنای لغوی قمار بحث کرده و کوشیده‌اند بر اساس اصول فقه، الفاظ را حمل بر معانی عرفی نمایند. در این میان برخی از معادل بودن قمار با هر نوع شرط بندی سخن به میان آورده، و برخی دیگر از لسان اهل لغت نقل کرده‌اند که «قمار عبارتست از هر بازی که در آن شرط شود برنده از بازنده چیزی دریافت نماید.»

1. Formal Legal Definition

2. White and Haines

3. Gambling

(خمینی، ۱۴۱۵ ق: ۹) عدهای دیگر آن را چنین تعریف کرده‌اند که «قمار عبارتست از شرط بندی در بازی‌های شناخته شده در این خصوص بر سر چیزی.» (شیخ انصاری، ۱۴۱۵ ق: ۳۷۱) نویسندگانی نیز در این زمینه اعلام داشته‌اند که «قمار چیزی است که در آن برد و باخت وجود داشته باشد و مسابقه جزء ماهیتش باشد، چه باجایزه، چه بدون آن.» (مبینی، ۱۳۷۰: ۲۶)

در میان حقوقدانان نیز کم و بیش تلاش‌هایی در خصوص ارائه تعریف از این فعل صورت گرفته است. از نظر آنان، قمار قراردادی است که به موجب آن هر یک از بازی کنندگان در برابر دیگران ملتزم می‌شود تا هر کدام که بر مبنای قواعد ویژه بازی، نتیجه مورد نظر را بدست آورد و برنده بازی محسوب شد، پول یا مال معینی دریافت کرده یا کاری برایش انجام شود. (کاتوزیان، ۱۳۸۳: ۱۶۱) و این امر متفاوت از گروبندی نیز می‌باشد که در ماده ۶۵۴ قانون مدنی به آن اشاره شده است که در آن دو نفر، دو سوی نفی و اثبات مطلبی قرار می‌گیرند و ضمن توافقی، قرار می‌گذارند که حدس یا نظر هرکس صحیح از کار درآمد از دیگری پول یا مال معینی بگیرد.» (لنگرودی، مبسوط در ترمینولوژی، ۴) به نوشته حقوقدان دیگری، در تعریف دیگری «قمار عبارتست از انجام هر بازی بین دو یا چند نفر به هر وسیله ممکن که به هدف برد و باخت صورت می‌گیرد.» (ولیدی، حقوق جزای اختصاصی، ۲۸۳) نویسنده دیگری نوشته است که «قمار و مقامر به معنی برد و باخت به وسیله اسبابی است که مخصوص این کار ساخته شده است یا عرفاً برای این کار استعمال می‌شود.» (زراعت، ۱۳۹۶: ۵۲۲) از سوی دیگر، در تعریف حقوقی که یکی از نویسندگان غربی در این زمینه ارائه کرده، آمده است که قمار عبارت است از «به خطر انداختن پول در قبال یک واقعه، شانس یا احتمال به امید بدست آوردن سود.» در ذیل این تعریف تأکید شده که برای تحقق قمار وجود سه شرط شانس، جایزه و اراده ضروری است. در ماده ۲ قانون نمونه مبارزه با قمار ایالات متحده (۱۹۵۲)، نیز آمده است «قمار به معنی به خطر انداختن هر پول، اعتبار، ودیعه یا هر چیز صاحب ارزش دیگری است؛ برای بردن همه (مال) مشروط یا بخشی از آن بر حسب قرعه، شانس یا عملیات آلات قمار. قمار شامل موارد فوق نمی‌شود: رقابت‌های با حسن نیت بر اساس مهارت، سرعت، قدرت یا استقامت؛ که در آنها جایزه تنها به شرکت کنندگان یا صاحبان آنان داده می‌شود. معاملات تجاری با حسن نیت که تحت قانون قراردادها باشند و دیگر اعمال یا معاملاتی که مطابق قانون قراردادها معتبر باشند و سایر اعمال و معاملاتی که هم اکنون یا بعداً صریحاً توسط قانون مجاز شمرده شوند نیز قمار محسوب نمی‌شوند.» جالب آن که در اغلب مقررات مربوط به مبارزه قمار بازی غیرقانونی، که در بسیاری از ایالت‌های مختلف آمریکا به تصویب رسیده، از عبارات مشابه عبارات فوق جهت تعریف قمار بازی استفاده شده است.^۱

در کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۵، قمار بازی جرم تلقی شده و برای مرتکبین آن مجازات تعیین گردیده است، اما تعریفی از آن ارائه نشده است. از این رو

^۱ برای اطلاعات بیشتر ر.ک.:

ضروری است تا براساس مبانی فقهی این عمل و شرایطی که در قانون بدان تصریح شده، تعریفی دقیق از این جرم صورت گیرد تا هر چه بیشتر قاعده بنیادین اصل قانونی بودن جرم و مجازات مراعات گردد. بر این مبنا با توجه به اینکه، اولاً، در ماده فوق الذکر بر بازی بودن قمار تأکید شده است، ثانیاً بر امکان ارتکاب آن با هر وسیله‌ای تصریح گردیده است، طبق مبانی فقهی موجود در این زمینه - به خصوص تعریف ارائه شده از سوی امام خمینی (ره) به عنوان منبع فقهی مورد توجه قانونگذار - تعریف ذیل مناسب به نظر می‌رسد:

«قمار عبارت است از بازی با هر وسیله‌ای که در آن شرط شود برنده از بازنده عوضی دریافت نماید».

در این تعریف، شرط عوض به عنوان عنصر اساسی تحقق قمار مورد توجه قرار گرفته است و صراحتاً بازی با آلات مختصه قمار بدون شرط بندی - علی رغم حرمت شرعی آن - تحت شمول آن قرار نگرفته است. دلیل اصلی این اختیار نیز تصریح فقیهان بر عدم صدق عنوان قمار بر این رفتار است، هرچند که به سبب صدق عنوان «میسر» بر آن دارای حرمت شرعی است. (خمینی، ۱۴۱۵ ق: ۱۰)

به طور خلاصه می‌توان گفت اگر چه در قوانین کیفری تعریفی از قمار ارائه نشده است اما با توجه به مقررات قانونی و ضوابط شرعی می‌توان گفت که قمار، بازی با اسباب و آلات مخصوصه به منظور برد و باخت است مانند: بازی با تخته نرد، شطرنج، پاسور، ورق و سایر وسایلی که برای قمار کردن ساخته شده است؛ و نکته حائز اهمیت آنکه در قمار وسایل بازی طریقت داشته و آنچه موضوعیت دارد شرط عوض است.

بند سوم: شرط بندی اینترنتی

شرط بندی، عقدي است که بین دو نفر یا بیشتر، برای مغالبه (پیروزی) یا برای دستیابی به عوض، محقق می‌شود (در خصوص رخدادهای عدم رخداد موضوعی) و در فقه، از این حقیقت گاهی با واژه «رهان» یاد می‌شود؛ البته با این فرق که کلمه رهان در شرط بندی هایی به کار می‌رود که در آن عوض وجود داشته باشد. ولی کلمه شرط بندی شامل مواردی که بدون عوض باشد نیز می‌شود. مثلاً اگر شخصی به دیگری بگوید: اگر توانش را داری با من در نوشتن خط مسابقه بده؛ این يك شرط بندی است بدون این که عوض در کار باشد. استعمال کلمه شرط در انواع شروط مانند: شرط ابتدایی، شرط در ضمن عقد و حتی اطلاقش بر عقود و ایقاعات استعمال حقیقی است.

نکته دیگر آن که شرط بندی در فقه، يك عقد مستقل به حساب می‌آید و زیر مجموعه عقد اجاره و جعاله نمی‌باشد. اگر شرط بندی به همراه عوض صورت پذیرد، اصل در آن حرمت و فساد است و اگر در شرط بندی عوض وجود نداشته باشد، که در این صورت اصل بر اباحه و صحت است. کلمه «سبق» که در لغت به معنای پیشی گرفتن در امور مادی و معنوی می‌باشد، و در اصطلاح، عقدي است که در فقه اسلامی برای برپایی مسابقه ای با اهداف سودمندی در عرصه های مختلف نظامی، فرهنگی، علمی و... بین دو نفر یا

بیشتر منعقد می شود و می تواند در موارد خاصی به دنبال برد و باخت مالی نیز باشد. (رزاقی، ۱۳۹۳: ۲)

شرط بندی اینترنتی در واقع شرط بندی است که در بستر اینترنت صورت می گیرد. امروزه سودجویان با ایجاد یک وب سایت با موضوعات مختلف، افراد را با دادن وعده هایی بعضاً واهی از جمله پرداخت جایزه به برنده، ترغیب به شرط بندی می کنند به این صورت که در ابتدا مبلغی را جهت ثبت نام از هر فرد دریافت کرده و سپس آنان را وارد فضایی می کنند که بتوانند در موضوعات مختلف نظیر نتیجه پیش بینی نتیجه یک مسابقه ورزشی شرکت کنند.

بند چهارم: بازی های آنلاین

بازی آنلاین در اصطلاح به معنی بازی های شبکه ای می باشند که از ساختار شبکه های کامپیوتری فراتر رفته و وارد بعد جدیدی به نام بعد اینترنتی یا شبکه جهانی اینترنت شده اند. در گذشته برای ارتباط بین دو کامپیوتر یا چند کامپیوتر برای انجام بازی آنلاین از کابل های سخت افزاری سیمی جهت ایجاد ارتباط بین دو کامپیوتر استفاده می شد که در نوع خود یک پیشرفت بسیار بزرگ در صنعت بازی محسوب می شد چون بازی از محیط BOT یا همان ROBOT خارج شده و طرف مقابل در بازی به جای یک شخص مجازی یک شخص حقیقی قرار می گرفت. (نادری، ۱۳۹۸: ۴)

گفتار دوم: بازی و قمار در فرآیند تحول دیجیتال

امروزه و در عصر فناوری اطلاعات، صنعت بازی و سرگرمی نیز همچون سایر عرصه های بشری متأثر از فناوری اطلاعات و فناوری دیجیتال، به سوی «دیجیتالی شدن» سوق پیدا کرده اند. فرایندی که از آن با عناوینی همچون «تغییر دیجیتال»^۱، «انقلاب دیجیتال»^۲ یا «تحول دیجیتال»^۳ یاد می کنند. اصطلاح های «بازی دیجیتال» و «قماربازی دیجیتال» خروجی این فرایند هستند که لازم است پیش از پرداختن به حکم فقهی و حقوقی آنها، تعریف و شناسایی شوند. (چگنی و موسوی، ۱۳۹۸: ۳۳۴)

بند اول: مفهوم شناسی بازی دیجیتال

از نظر لغوی «بازی» عبارت است از سرگرمی، مشغولیت، ورزش، تفریح، رفتار کودکانه و غیرجدی و یا هر کاری که مایه سرگرمی باشد. واژه بازی در زبان عربی معادل «لعب» به معنای هر نوع حرکت، جنبش، فعالیت یا تمرین برای سرگرمی، تفریح یا ورزش تعریف شده است (قرشی، ۱۳۷۱: ۸۷). و در زبان انگلیسی معادل Game است و همین معانی را دارد. از نظر اصطلاحی و عرفی برای واژه بازی تعاریف متعددی ارائه شده که در هر کدام بر مبنای رویکرد خاصی به مفهوم بازی توجه شده است. طبق برخی از این

1. Digital Revolution

2. Digital Change

3. Digitalization

4. Digital Transformation

تعاریف بازی «مجموعه‌ای از حرکت‌ها و فعالیت‌های جسمی و ذهنی است که موجب شادی، سرزندگی، لذت و ارتباط با دیگران می‌شود» (غلامی، ۱۳۸۹: ۳۲) یا اینکه بازی «هرگونه تفریح و فعالیت است که به قصد سرگرمی و مشغولیت که با میل و اختیار انجام می‌شود و انگیزه آن دست یافتن به فایده، محصول یا نتیجه‌ای به‌خصوص نباشد» (هاشمی شاهرودی، ۱۳۸۱) در نهایت «بازی عبارت است از هرگونه فعالیت داوطلبانه‌ای که برای تفریح و خوشی و بدون توجه به نتیجه نهایی، صورت می‌گیرد» (احمدوند، ۱۳۹۰: ۳۹) بازی‌های دیجیتال در واقع نوعی از «بازی‌های رایانه‌ای»^۱ محسوب می‌شوند، اما به سبب ویژگی‌های خاصی که دارند کاملاً با آنها تفاوت دارند. «بازی رایانه‌ای به هر نوع بازی گرافیکی و یا متنی گفته می‌شود که از طریق رایانه‌ها (یا سایر وسایل الکترونیک) مجهز به پردازشگر یا میکروکنترل‌های مخصوص انجام می‌شود». بازی‌های رایانه‌ای بیشتر به‌صورت تک‌نفره یا دونفره انجام می‌شوند و بازی هم‌زمان بازی‌کنندگان با یکدیگر محدود به وسایل و سیستم‌هاست.

بازی‌های دیجیتال که با عناوین دیگری همچون «بازی‌های اینترنتی»^۲، «بازی‌های برخط»^۳، «بازی‌های شبکه‌ای (وب)»^۴ یا «بازی‌های سایبری»^۵ نیز شناخته می‌شود، نوعی از بازی‌های رایانه‌ای هستند که در فضای مجازی اینترنت و به‌صورت برخط، با امکان حضور بازی‌کنندگان متعدد انجام می‌شوند.

بند دوم: قمار بازی دیجیتال

قمار واژه‌ای عربی است که در معنای «گرو قرار دادن پول یا مالی در ضمن بازی» و یا «بازی با آلات مخصوصی که در آن شرط شده باشد که به برنده چیزی بدهند» مورد استعمال قرار گرفته است (ابن‌منظور، ۱۴۱۹: ۳۶). در زبان فارسی نیز قمار عبارت است از انجام يك عمل بر مبنای شرط بندی که به‌موجب آن یکی از طرفین ملزم به پرداخت مال معین و یا انجام عمل خاصی برای شخص برنده می‌شود (دهخدا، ۱۳۹۷). همین مفهوم در زبان انگلیسی با واژه Gambling شناخته می‌شود و عبارت است از تعهد به دادن یا گرفتن پول یا هر چیز باارزشی در وقوع یا عدم وقوع يك رویدادی که نتیجه آن نامعلوم و مبتنی بر شانس است. همان‌طور که از تعاریف پیداست، مفهوم «قمار» همواره با مفهوم «بازی» همراه بوده و هر جا سخن از بازی به میان آمده معمولاً بحث قمار نیز مطرح شده است. همراه بودن واژه «بازی» در کنار «قمار»، آن را از يك عمل مجاز و مشروع تبدیل به يك عمل غیرقانونی و نامشروع به نام «قماربازی» می‌کند.

1. Computer Games

2. Internet Games

3. On Line Games.

4. Net Games/Web Games

5. Cyber Games.

امروزه و در عصر فناوری اطلاعات، اصطلاح «قماربازی» با واژه «دیجیتال» نیز هم‌نشین شده و موجب پیدایش اصطلاح نوظهوری با عنوان «قماربازی دیجیتال»^۱ شده است. «قماربازی دیجیتال» که با عناوینی همچون «قماربازی برخط»^۲ یا «قماربازی اینترنتی»^۳ نیز شناخته می‌شود، در واقع نسخه اینترنتی قمار سنتی به حساب می‌آید، به عبارت دیگر، وصف دیجیتال حامل مفهوم و ماهیت تازه و متفاوتی برای قماربازی نیست، بلکه از تغییر در شکل، شیوه و بستر انجام قماربازی حکایت دارد. (چگنی و موسوی، ۱۳۹۸: ۳۳۶)

گفتار سوم: حکم شناسی قماربازی دیجیتال

از منظر فقه و حقوق شاید اولین و مهمترین موضوعی که در خصوص پدیده‌های نوظهور باید مورد توجه قرار گیرد، مشروعیت یا قانونی بودن آنهاست؛ چراکه مسبوق به سابقه نبوده اند و قانونگذاران نیز نسبت به آنها هیچ اقدام تقنینی و مواجهه‌ای نداشته‌اند. این امر تا حد زیادی درباره بازی‌های دیجیتال صادق است؛ بنابراین پرسش اصلی و اولیه در مورد بازی‌های دیجیتال این است که حکم فقه و قانون را جویا شویم. در این‌گونه موارد رویه بر این است که آن پدیده نوظهور را با نهادهای مشابهی که جایگاه حقوقی آنها در احکام فقهی و قوانین موضوعه به روشنی ترسیم شده است، مقایسه و سنجش شود و در صورت وجود تشابه در عناصر ذاتی بین آنها، احکام، مقررات و ماهیت سنتی بر آن پدیده نوظهور مترتب شود. در فقه و حقوق ایران مقوله «بازی» به‌طور عام و بازی‌های رایانه‌ای و (دیجیتال) به‌طور خاص عنوان و جایگاه مستقلی ندارند، اما احکام و مقررات بازی ذیل عنوان «قمار» یا «قماربازی» مورد توجه قرار گرفته است. از این‌رو تبیین جایگاه فقهی و حقوقی مقوله بازی به‌طور عام و بازی دیجیتال به‌عنوان یک پدیده نوظهور به‌طور خاص، ذیل احکام فقهی و مقررات قانونی قمار و قماربازی مورد مطالعه قرار می‌گیرد.

بند اول: بازی و قمار در فقه

کلمه قمار دارای ریشه‌ای عربی است و به سبب ریشه فقهی آن از عربی به فارسی وارد شده است. قمار بر وزن جدال از باب مطاوعه است و ظرفیتی بودن فعل را می‌رساند و به معنی چیزی است که گاه کم می‌شود و گاه زیاد، همچنان که قمر (ماه) گاه ناقص است و گاه کامل؛ و به معنی شرط بندی در بازی است که هرکس برنده شد، صاحب مال شود. (ابن منظور، ۱۹۹۵: ۱۱۹)

لغت دیگری که در لسان فقهاء معادل قمار در نظر گرفته شده، کلمه میسر، بر وزن مسجد است. میسر از ماده میسر گرفته شده که به معنای سهل و آسان است، و از آنجاکه قمار در نظر بعضی از مردم وسیله آسانی برای نیل به مال و ثروت است به آن میسر گفته شده است (مکارم شیرازی، ۱۳۸۹: ۱۱۸).

1. Digital Gambling

2. On Line Gambling

3. Internet Gambling